

บทที่ 5

สรุปผลการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

สรุปผลการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ได้ศึกษาถึง “ปัจจัยที่สัมพันธ์กับความสำเร็จในการเลี้ยงปลานิลของเกษตรกร ในอำเภอสนทราย จังหวัดเชียงใหม่” โดยมีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาปัจจัยพื้นฐานที่มีความสัมพันธ์กับความสำเร็จในการเลี้ยงปลานิลของเกษตรกร ในอำเภอสนทราย จังหวัดเชียงใหม่ 2) เพื่อศึกษา ปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะของเกษตรกรผู้เลี้ยงปลานิล ในอำเภอสนทราย จังหวัดเชียงใหม่

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษา คือ เกษตรกรผู้เลี้ยงปลานิลในอำเภอสนทราย จังหวัดเชียงใหม่ โดยการสุ่มตัวอย่างเกษตรกร 119 ราย จากเกษตรกรที่ได้ขึ้นทะเบียนผู้เลี้ยงปลานิลกับสำนักประมงจังหวัดเชียงใหม่ จำนวน 167 ราย

เครื่องมือที่ใช้ในการทำวิจัย คือ แบบสอบถาม โดยแบ่งแบบสอบถามออกเป็น 5 ตอน คือ ข้อมูลด้านลักษณะพื้นฐานส่วนบุคคล เศรษฐกิจ สังคม การเลี้ยงปลา และข้อมูลปัญหา อุปสรรค ข้อเสนอแนะของเกษตรกรผู้เลี้ยงปลานิล แล้วนำข้อมูลมาวิเคราะห์โดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูปในการวิเคราะห์สถิติเพื่อการวิจัยทางสังคมศาสตร์ (Statistical Package for the Social Science Research or SPSS for Windows) สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูลลักษณะพื้นฐานส่วนบุคคล เศรษฐกิจ และสังคมใช้ค่าสถิติเชิงพรรณนาวิเคราะห์ ได้แก่ ค่าร้อยละ (Percentage) ค่าเฉลี่ย (Mean) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation) ค่าสูงสุด (Maximum) และค่าต่ำสุด (Minimum) การทดสอบสมมติฐานหาความสัมพันธ์ระหว่างลักษณะพื้นฐานส่วนบุคคล เศรษฐกิจ สังคม และปัจจัยด้านการเลี้ยงปลากับความสำเร็จในการเลี้ยงปลานิลของเกษตรกร ใช้สถิติวิเคราะห์ คือ การวิเคราะห์ถดถอยพหุคูณ (Multiple Regression Analysis) โดยวิเคราะห์แบบขั้นตอน (Stepwise Method) เพื่อหาตัวแปรอิสระที่มีผลต่อตัวแปรตาม

ข้อมูลปัจจัยพื้นฐานส่วนบุคคล เศรษฐกิจ สังคม และการเลี้ยงปลานิล

เกษตรกรผู้เลี้ยงปลานิลส่วนใหญ่ ร้อยละ 40.3 มีอายุระหว่าง 46-55 ปี โดยเกษตรกรมีอายุน้อยที่สุด 28 ปี อายุมากที่สุด 68 ปี อายุเฉลี่ยของเกษตรกร 50.10 ปี และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 9.37

เกษตรกรผู้เลี้ยงปลานิลส่วนใหญ่ ร้อยละ 83.2 สมรสแล้ว รองลงมา ร้อยละ 12.6 เป็นโสด

เกษตรกรผู้เลี้ยงปลานิลส่วนใหญ่ ร้อยละ 23.5 จบการศึกษา ระดับมัธยมศึกษาปีที่ 3 รองลงมา ร้อยละ 21 จบการศึกษาระดับประถมศึกษาปีที่ 4

จำนวนสมาชิกในครัวเรือนของเกษตรกรผู้เลี้ยงปลานิลส่วนใหญ่ ร้อยละ 51.3 มีจำนวนสมาชิกในครัวเรือนอยู่ระหว่าง 4-5 คน จำนวนสมาชิกในครัวเรือนต่ำสุด 2 คน จำนวนสมาชิกในครัวเรือนสูงสุด 7 คน จำนวนสมาชิกในครัวเรือนเฉลี่ย 4.17 คน ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 1.16

ประสบการณ์ในการเลี้ยงปลาของเกษตรกรผู้เลี้ยงปลานิลส่วนใหญ่ ร้อยละ 63.9 มีประสบการณ์การเลี้ยงปลานิล 5-10 ปี ประสบการณ์ต่ำสุด คือ 1 ปี ประสบการณ์สูงสุด คือ 16 ปี ประสบการณ์เฉลี่ย คือ 6.82 ปี ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 3.19

ขนาดพื้นที่บ่อเลี้ยงปลาทั้งหมดของเกษตรกรผู้เลี้ยงปลานิลส่วนใหญ่ ร้อยละ 69.7 มีขนาดพื้นที่บ่อเลี้ยงปลาทั้งหมด 2-5 ไร่ ขนาดพื้นที่บ่อเลี้ยงปลาทั้งหมดของเกษตรกรน้อยที่สุด 1 งาน ขนาดพื้นที่บ่อเลี้ยงปลาทั้งหมดของเกษตรกรมากที่สุด 30 ไร่ ขนาดพื้นที่บ่อเลี้ยงปลาทั้งหมดของเกษตรกรเฉลี่ย 3.35 งาน ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 3.94

จำนวนบ่อเลี้ยงปลาของเกษตรกรผู้เลี้ยงปลานิลส่วนใหญ่ ร้อยละ 55.5 มีจำนวนบ่อเลี้ยงปลา 1 บ่อ จำนวนบ่อต่ำสุด 1 บ่อ จำนวนบ่อสูงสุด 23 บ่อ จำนวนบ่อเฉลี่ย 1.78 บ่อ ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 2.16

รายได้รวมทั้งหมดของเกษตรกรผู้เลี้ยงปลานิลส่วนใหญ่ ร้อยละ 50.4 มีรายได้รวมน้อยกว่า 100,000 บาท รายได้รวมของเกษตรกรต่ำสุด 6,000 บาท รายได้รวมของเกษตรกรสูงสุด 1,000,000 บาท รายได้รวมของเกษตรกรเฉลี่ย 146,002.50 บาท ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 154,771.50

เกษตรกรผู้เลี้ยงปลานิลส่วนใหญ่ ร้อยละ 56.3 มีต้นทุนในการเลี้ยงปลานิลน้อยกว่า 100,000 บาท ต้นทุนต่ำสุด 11,700 บาท ต้นทุนสูงสุด 1,383,000 บาท จำนวนต้นทุนเฉลี่ย 165,747.77 บาท ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 188,967.83

เกษตรกรผู้เลี้ยงปลานิลส่วนใหญ่ ร้อยละ 67.2 ไม่มีสถานภาพตำแหน่งทางสังคม และ ร้อยละ 32.8 มีสถานภาพตำแหน่งทางสังคม

เกษตรกรผู้เลี้ยงปลานิลส่วนใหญ่ ร้อยละ 98.3 เป็นสมาชิกกลุ่มหรือชมรมผู้เลี้ยงปลา และ ร้อยละ 1.7 ไม่เป็นสมาชิกกลุ่มหรือชมรมผู้เลี้ยงปลา

การติดต่อและพบปะแลกเปลี่ยนความคิดเห็น หรือสอบถามข้อมูลกับเจ้าหน้าที่ประมง อำเภอ/จังหวัด เกษตรกรผู้เลี้ยงปลานิลส่วนใหญ่ ร้อยละ 77.3 ไม่เคยติดต่อกับเจ้าหน้าที่ประมง และ ร้อยละ 22.7 เคยติดต่อกับเจ้าหน้าที่ประมง

การติดต่อและพบปะแลกเปลี่ยนความคิดเห็น หรือสอบถามข้อมูลกับนักวิชาการด้านการประมง เกษตรกรผู้เลี้ยงปลานิลส่วนใหญ่ ร้อยละ 83.2 ไม่เคยติดต่อกับนักวิชาการด้านการประมง ร้อยละ 16.8 เคยติดต่อ

การติดต่อและพบปะแลกเปลี่ยนความคิดเห็น หรือสอบถามข้อมูลกับเจ้าหน้าที่กลุ่มหรือชมรมผู้เลี้ยงปลานิล เกษตรกรผู้เลี้ยงปลานิลทั้งหมดติดต่อกับเจ้าหน้าที่กลุ่มหรือชมรมผู้เลี้ยงปลานิล

การติดต่อและพบปะแลกเปลี่ยนความคิดเห็น หรือสอบถามข้อมูลกับเพื่อนเกษตรกรผู้เลี้ยงปลา ส่วนใหญ่ ร้อยละ 83.2 เคยติดต่อกับเพื่อนเกษตรกรผู้เลี้ยงปลา และร้อยละ 16.8 ไม่เคยติดต่อกับเพื่อนเกษตรกรผู้เลี้ยงปลา

การเข้ารับการอบรมเกี่ยวกับการเลี้ยงปลา เกษตรกรผู้เลี้ยงปลานิลส่วนใหญ่ ร้อยละ 73.9 ไม่เคยเข้ารับการอบรมเกี่ยวกับการเลี้ยงปลา และร้อยละ 26.1 เคยเข้ารับการอบรมการเลี้ยงปลา

ความรู้ในการเลี้ยงปลานิล เกษตรกรผู้เลี้ยงปลานิลมีความรู้ในการเลี้ยงปลานิลในระดับสูง (ร้อยละ 61.3) และรองลงมาในระดับปานกลาง (ร้อยละ 38.7) เมื่อพิจารณาในภาพรวมจะพบว่า เกษตรกรผู้เลี้ยงปลานิลส่วนใหญ่ มีความรู้ในการเลี้ยงปลานิลเฉลี่ยระดับสูง มีคะแนนเฉลี่ยจากการทำแบบทดสอบเท่ากับ 13.66 คะแนน (เต็ม 20 คะแนน) โดยคำตอบที่เกษตรกรตอบถูกมากที่สุด คือ ปลานิลเป็นปลากินพืช และคำตอบที่เกษตรกรตอบผิดมากที่สุด คือ ปลานิลแปลงเพศ คือ ปลาเพศผู้ที่เป็นหมัน

ทัศนคติในการเลี้ยงปลานิล เกษตรกรผู้เลี้ยงปลานิลมีระดับทัศนคติในการเลี้ยงปลานิลอยู่ในระดับสูง ซึ่งมีค่าเฉลี่ยของระดับทัศนคติเท่ากับ 2.65 คะแนน (สูงสุดเท่ากับ 3 คะแนน) โดยมีทัศนคติที่ดีที่สุด คือ วัตถุประสงค์ของการเลี้ยงปลานิล คือ เลี้ยงไว้เพื่อจำหน่าย

การปฏิบัติในการเลี้ยงปลานิล เกษตรกรผู้เลี้ยงปลานิลมีการปฏิบัติในการเลี้ยงปลานิลอยู่ในระดับสูง และมีระดับคะแนนเฉลี่ยรวมทุกประเด็นเท่ากับ 26.55 (สูงสุดเท่ากับ 36 คะแนน) โดยภาพรวมเกษตรกรมีการปฏิบัติในระดับสูง ในประเด็นลูกพันธุ์ปลาที่นำมาเลี้ยง แต่มีการปฏิบัติในระดับต่ำ ในประเด็นการปฏิบัติเมื่อปลาป่วยเป็นโรคหรือป่วยตายโดยไม่ทราบสาเหตุ

การวิเคราะห์ข้อมูลความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรอิสระ กับความสำเร็จในการเลี้ยงปลาของเกษตรกร (รายได้สุทธิจากการจำหน่ายปลาปี)

ความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรอิสระกับตัวแปรตาม พบว่ามีตัวแปรอิสระ 6 ตัว ได้แก่ ประสิทธิภาพในการเลี้ยงปลา ขนาดพื้นที่บ่อเลี้ยงปลา จำนวนบ่อที่ใช้เลี้ยงปลา รายได้ทั้งหมดของครัวเรือน ภาวะหนี้สิน และการติดต่อกับเจ้าหน้าที่ชมรมผู้เลี้ยงปลา มีความสัมพันธ์อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติกับความสำเร็จในการเลี้ยงปลา (รายได้สุทธิจากการจำหน่ายปลาปี) อธิบายได้ว่า ตัวแปรขนาดพื้นที่บ่อเลี้ยงปลา มีผลต่อรายได้สุทธิจากการจำหน่ายปลาของเกษตรกร รองลงมา คือ จำนวนบ่อที่ใช้เลี้ยงปลา รายได้ทั้งหมดของครัวเรือน ภาวะหนี้สิน การติดต่อกับเจ้าหน้าที่ชมรมผู้เลี้ยงปลา และประสิทธิภาพในการเลี้ยงปลา ตามลำดับ ความสามารถของตัวแปรอิสระต่าง ๆ ในการอธิบายความผันแปรของความสำเร็จในการเลี้ยงปลาของเกษตรกรจะเพิ่มขึ้น ตามจำนวนตัวแปรที่นำมารวมกัน โดยเริ่มจากตัวแปรขนาดพื้นที่บ่อเลี้ยงปลา ที่สามารถอธิบายความผันแปรของความสำเร็จในการเลี้ยงปลาของเกษตรกร ได้ร้อยละ 43.8 แต่หากรวมตัวแปรอิสระทั้ง 6 ตัวแล้ว จะสามารถอธิบายความผันแปรของความสำเร็จในการเลี้ยงปลาของเกษตรกร ได้ร้อยละ 62.5 โดยตัวที่มีความสัมพันธ์เชิงบวกกับตัวแปรตาม คือ ขนาดพื้นที่บ่อเลี้ยงปลา จำนวนบ่อที่ใช้เลี้ยงปลา ภาวะหนี้สิน การติดต่อกับเจ้าหน้าที่ชมรมผู้เลี้ยงปลา ประสิทธิภาพในการเลี้ยงปลา และมีความสัมพันธ์เชิงลบกับตัวแปรตาม คือ รายได้ทั้งหมดของครัวเรือน

ปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะของเกษตรกรผู้เลี้ยงปลา

ปัญหาและอุปสรรคของเกษตรกรผู้เลี้ยงปลานิลที่สำคัญ คือ อาหารปลาที่มีราคาแพง การดูแลเอาใจใส่ของเจ้าหน้าที่ประมง และความรู้เทคนิควิธีการเลี้ยงปลา เพราะปัจจุบันต้นทุนในการทำอาหารปลาเพิ่มขึ้น ส่งผลให้ราคาอาหารปลามีราคาสูง ส่วนปัญหาการดูแลเอาใจใส่ของเจ้าหน้าที่ประมง และความรู้เทคนิควิธีการเลี้ยงปลาของเกษตรกร พบว่าเมื่อเกิดปัญหาต่าง ๆ ในการเลี้ยงปลาของเกษตรกร เจ้าหน้าที่ประมงในพื้นที่ยังให้ความสำคัญน้อย ในการให้ความช่วยเหลือดูแลเอาใจใส่และแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นกับเกษตรกร อีกทั้งเกษตรกรส่วนใหญ่ยังขาดความรู้เทคนิคและวิธีการเพิ่มผลผลิต เนื่องจากยังขาดการให้ความรู้และอบรมในการเพิ่มผลผลิตต่อไร่ให้มากขึ้นจากหน่วยงานภาครัฐ (กรมประมง) อีกทั้งยังสอดคล้องกับ นางลักษณ (2547) ที่กล่าวในทำนองเดียวกันว่า ค่าอาหารมีราคาสูง เกษตรกรจะได้กำไรหรือขาดทุนขึ้นอยู่กับอาหารที่ใช้ในการเลี้ยงปลา

ทั้งนี้ เกษตรกรผู้เลี้ยงปลานิลได้มีข้อเสนอแนะว่าให้เจ้าหน้าที่ประมงเสนอให้ภาครัฐ ส่งเสริมความรู้ด้านการเลี้ยงปลา การตลาด การแปรรูปผลผลิต เพื่อเพิ่มมูลค่าจากการเลี้ยงปลานิล

และช่วยดูแลราคาอาหารปลาให้มีราคาถูกลง อีกทั้งเกษตรกรยังต้องการให้ภาครัฐสนับสนุนเรื่องเงินทุนในการเลี้ยงปลา รวมถึงช่วยเหลือเรื่องภัยแล้ง และเรื่องราคาขายปลาแก่เกษตรกร

อภิปรายผล

การศึกษาวิจัย เรื่อง “ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับความสำเร็จในการเลี้ยงปลานิลของเกษตรกรในอำเภอสันทราย จังหวัดเชียงใหม่” มี 6 ปัจจัย ดังนี้

1. ขนาดพื้นที่บ่อเลี้ยงปลา มีความสัมพันธ์ในทางบวกกับความสำเร็จในการเลี้ยงปลานิล แสดงว่าเกษตรกรที่มีขนาดพื้นที่บ่อเลี้ยงปลามากจะมีความสำเร็จในการเลี้ยงปลานิลมากกว่าเกษตรกรที่มีขนาดพื้นที่บ่อเลี้ยงปลาน้อย เนื่องจากขนาดพื้นที่บ่อเลี้ยงปลามากก็สามารถเลี้ยงปลาได้จำนวนมากในคราวเดียวกัน ทำให้เกษตรกรมีรายได้จากการเลี้ยงปลามากขึ้น สอดคล้องกับการศึกษาของ นงลักษณ์ (2547) ที่ได้ศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อการปฏิบัติในการเลี้ยงปลาของเกษตรกรใน 3 อำเภอ ของจังหวัดเชียงใหม่ โดยปัจจัยที่มีความสัมพันธ์ต่อการปฏิบัติในการเลี้ยงปลาอย่างหนึ่ง คือ ขนาดพื้นที่บ่อเลี้ยงปลา

2. จำนวนบ่อที่ใช้เลี้ยงปลา มีความสัมพันธ์ในทางบวกกับความสำเร็จในการเลี้ยงปลานิล แสดงว่าเกษตรกรที่มีจำนวนบ่อที่ใช้เลี้ยงปลามากจะมีความสำเร็จในการเลี้ยงปลานิลมากกว่าเกษตรกรที่มีจำนวนบ่อที่ใช้เลี้ยงปลาน้อย เนื่องจากจำนวนบ่อที่ใช้เลี้ยงปลามาก ก็สามารถเลี้ยงปลาได้หลายรุ่น และทยอยเวียนขายปลาแต่ละรุ่นได้อย่างต่อเนื่องตามจำนวนบ่อที่ใช้เลี้ยงปลา แต่มีความแตกต่างจากการศึกษาของ นงลักษณ์ (2547) ที่ได้ศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อการปฏิบัติในการเลี้ยงปลาของเกษตรกรใน 3 อำเภอ ของจังหวัดเชียงใหม่ โดยจำนวนบ่อที่ใช้เลี้ยงปลาไม่มีความสัมพันธ์ต่อการปฏิบัติในการเลี้ยงปลา

3. ภาวะหนี้สิน มีความสัมพันธ์ในทางบวกกับความสำเร็จในการเลี้ยงปลานิล แสดงว่าเกษตรกรที่มีภาวะหนี้สินน้อย จะมีความสำเร็จในการเลี้ยงปลามากกว่าเกษตรกรที่มีภาวะหนี้สินมาก เนื่องจากภาวะหนี้สินจะส่งผลต่อรายได้ของครัวเรือนของเกษตรกรผู้เลี้ยงปลานิล แต่มีความแตกต่างจากการศึกษาของ สมคิด (2548) ที่ได้ศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อความสำเร็จของเกษตรกรผู้เลี้ยงปลานิลแปลงเพศ ในอำเภอบ้าน จังหวัดเชียงราย โดยภาวะหนี้สินไม่มีความสัมพันธ์ต่อความสำเร็จในการเลี้ยงปลานิลแปลงเพศ

4. ประสบการณ์ในการเลี้ยงปลานิล มีความสัมพันธ์ในทางบวกกับความสำเร็จในการเลี้ยงปลานิล แสดงว่าเกษตรกรที่มีประสบการณ์ในการเลี้ยงปลานิลมากสามารถเลี้ยงปลานิลให้ประสบความสำเร็จได้ดีกว่าเกษตรกรที่มีประสบการณ์ในการเลี้ยงปลานิลน้อย เป็นเพราะว่าเกษตรกรรายเก่ามีความรู้ ความตั้งใจและสนใจ อีกทั้งยอมรับเทคโนโลยีใหม่ ๆ ดีกว่าเกษตรกรรายใหม่ สอดคล้องกับการศึกษาของ สุใจ (2546) ได้ทำการศึกษาเรื่องปัจจัยที่มีผลต่อการเป็นสมาชิกกลุ่มของเกษตรกรผู้ปลูกมันฝรั่ง ในอำเภอสันทราย จังหวัดเชียงใหม่ พบว่าประสบการณ์ในการปลูกมันฝรั่ง มีความสัมพันธ์กับการเป็นสมาชิกกลุ่มเกษตรกรผู้ปลูกมันฝรั่ง กล่าวคือสมาชิกกลุ่มผู้ปลูกมันฝรั่ง เป็นผู้ที่มึประสบการณ์ในการปลูกมันฝรั่งมากกว่าสมาชิกกลุ่มผู้ปลูกมันฝรั่งรายใหม่

5. การติดต่อและพบปะกับเจ้าหน้าที่ชมรมผู้เลี้ยงปลา มีความสัมพันธ์ในทางบวกกับความสำเร็จของเกษตรกรผู้เลี้ยงปลานิล แสดงว่าเกษตรกรที่มีการติดต่อและพบปะกับเจ้าหน้าที่ชมรมผู้เลี้ยงปลา จะประสบความสำเร็จมากกว่าเกษตรกรที่ไม่ได้ติดต่อพบปะกับเจ้าหน้าที่ชมรมผู้เลี้ยงปลา เนื่องจากเกษตรกรที่ติดต่อพบปะกับเจ้าหน้าที่ชมรมผู้เลี้ยงปลาจะได้รับข้อมูลข่าวสาร ราคาปลา ราคาอาหาร และความรู้จากฝ่ายขายของบริษัทเอกชนเรื่องการเลี้ยงปลานำไปปฏิบัติในการเลี้ยง สอดคล้องกับการศึกษาของ บุญเลิศ (2538) ที่พบว่า การติดต่อและพบปะกับเจ้าหน้าที่ที่มีความสัมพันธ์กับความสำเร็จระดับต่าง ๆ ของกลุ่มแม่บ้านเกษตรกร กล่าวคือแม่บ้านเกษตรกร จะได้รับความรู้จากเจ้าหน้าที่และนำความรู้ที่ได้มาประยุกต์ใช้ในกลุ่มของตน

6. รายได้รวมทั้งหมดของครัวเรือน มีความสัมพันธ์ในทางลบกับความสำเร็จในการเลี้ยงปลานิล แสดงว่าเกษตรกรที่มีรายได้รวมทั้งหมดของครัวเรือนน้อยมีความสำเร็จในการเลี้ยงปลานิลมากกว่าเกษตรกรที่มีรายได้รวมทั้งหมดของครัวเรือนมาก เนื่องจากเกษตรกรที่รายได้รวมทั้งหมดของครัวเรือนมาก อาจจะมีภาระหนี้สินมากเช่นกัน ซึ่งจะส่งผลต่อความสำเร็จในการเลี้ยงปลานิล เพราะจากการศึกษารั้งนี้ ภาระหนี้สินของเกษตรกรมีความสัมพันธ์กับความสำเร็จในการเลี้ยงปลานิล ซึ่งไม่สอดคล้องกับการศึกษาของ อนเนก (2542) ได้ทำการศึกษารยอมรับเทคโนโลยีการผลิตเมล็ดพันธุ์ถั่วเหลืองของสมาชิกกลุ่มเกษตรทำนาข้าวเหล็ก ตำบลขี้เหล็ก อำเภอแม่แตง จังหวัดเชียงใหม่ พบว่ารายได้รวมทั้งหมดของสมาชิกกลุ่มเกษตรกรทำนาข้าวเหล็กมีความสัมพันธ์ในทางบวกกับการยอมรับเทคโนโลยีการผลิตเมล็ดพันธุ์ถั่วเหลือง กล่าวคือสมาชิกกลุ่มเกษตรกรที่มีรายได้สูงจะมีการยอมรับเทคโนโลยีใหม่ ๆ มากกว่าสมาชิกกลุ่มเกษตรกรที่มีรายได้น้อย

ข้อเสนอแนะจากผลการวิจัย

จากผลการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยขอเสนอข้อคิดเห็นบางประการ อันจะเป็นประโยชน์ต่อหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เพื่อหาแนวทางให้ความรู้ คำแนะนำแก่เกษตรกร เพื่อให้เกษตรกรมีการเลี้ยงปลานิลให้ประสบความสำเร็จมากขึ้น รวมทั้งอาจเป็นประโยชน์ต่อการศึกษาวิจัยครั้งต่อไป ดังนี้

1. ภาครัฐหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรจัดให้มีการให้ความรู้ อบรมและศึกษาดูงานให้แก่เกษตรกรผู้เลี้ยงปลา ทั้งการเลี้ยงและการตลาด เพื่อให้เกษตรกรเพิ่มศักยภาพด้านการผลิตให้สูงขึ้น
2. เจ้าหน้าที่ประมงควรให้การดูแลเอาใจใส่ และให้ความรู้เกี่ยวกับการเลี้ยงปลานิลกับเกษตรกรในพื้นที่ของตนเองให้มากขึ้น
3. ภาครัฐหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรมีการส่งเสริมให้เกษตรกรผู้เลี้ยงปลานิล ทำการแปรรูปผลิตภัณฑ์จากเนื้อปลาเพื่อเพิ่มมูลค่าให้มากขึ้น นอกเหนือจากการจำหน่ายปลานิลสดอย่างเดียว
4. ภาครัฐหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรให้ความช่วยเหลือเกษตรกรที่มีอาชีพหลักในการเลี้ยงปลานิล ส่งเสริมให้มีการเลี้ยงปลาอย่างถูกวิธีจนประสบความสำเร็จ เพื่อเป็นแบบอย่างให้แก่เกษตรกรรายอื่น และเป็นแหล่งเผยแพร่ความรู้ด้านการเลี้ยงปลานิลให้แก่เกษตรกรหรือผู้ที่สนใจต่อไป

ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

เพื่อให้การศึกษาเกี่ยวกับปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับความสำเร็จในการเลี้ยงปลานิลของเกษตรกร ในอำเภอสันทราย จังหวัดเชียงใหม่ ให้ครอบคลุมถึงปัจจัยในทุกแง่มุม และบังเกิดผลดีแก่เกษตรกรผู้เลี้ยงปลานิลมากยิ่งขึ้น ควรมีข้อเสนอแนะในการวิจัยเพิ่มเติมครั้งต่อไป ดังต่อไปนี้

1. ควรมีการศึกษาความยั่งยืนของการเลี้ยงปลานิล ในอำเภอสันทราย จังหวัดเชียงใหม่
2. ควรมีการศึกษาลักษณะของการเลี้ยงปลานิลที่เหมาะสมของเกษตรกรในพื้นที่ เพื่อนำไปสู่ความสำเร็จในการเลี้ยงปลานิล
3. ควรมีการศึกษาถึงต้นทุน และผลตอบแทนในการเลี้ยงปลานิลของเกษตรกร ในจังหวัดเชียงใหม่ ว่ามีความคุ้มค่าในการลงทุนหรือไม่ เพื่อนำมาเป็นข้อมูลพื้นฐานในการส่งเสริมการเลี้ยงปลานิลต่อไป